

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

آشنایی با طراحی شهری

از مبنای دانش و فنانش های نوین

دکتر خدیجه کاشانی جو

پایه ۱۳۹۱

سرشناسه : کتاب جبهه خشایار، ۱۳۵۷ -
 عنوان و نام پدیدآور : نقش با طراحی شهری (از مبانی دانش تا نگرش های نوین) / خشایار کاشانی جو.
 مشخصات نشر : تهران: هنر معماری قرن، ۱۳۹۲.
 مشخصات ظاهری : ۲۹۰ ص.
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۴۸۰۵-۰۱
 وضعیت فهرست نویسی : فیا
 یادداشت : کتابنامه.
 یادداشت : نمایه.
 موضوع : شهرسازی-طرح و بررسی
 موضوع : شهرسازی
 موضوع : توسعه پایدار شهری
 رده بندی کنگره : HT۱۶۷-۵۲۴۳۱۵ ۱۳۹۲
 رده بندی دیویی : ۳۰۷/۱۲۱۶
 شماره کتابشناسی ملی : ۳۲۳۱۳۱۴

گرافیک و صفحه آرایی : کانون آگهی و تبلیغات آوانگار
 ناشر : نشر هنر معماری قرن
 چاپ اول : پاییز ۱۳۹۲
 لیتوگرافی و چاپ : چاپ خیام
 چاپ : اول
 شمارگان : ۱۰۰۰ جلد
 قیمت : ۲۰۰۰۰۰ ریال

سخن آغازین

در سال‌های اخیر، همراه با افزایش آگاهی‌های عمومی و گسترش فناوری و ابزارهای اطلاع‌رسانی، حساسیت شهروندان نسبت به کیفیت محیط‌های شهری دوچندان شده است. در این میان، طراحی شهری به عنوان دانش - حرفه‌ای که تمرکز اصلی آن بر ابعاد کیفی شهرها قرار دارد مورد توجه مدیران مدیریت شهری در کشورمان قرار گرفته و پروژه‌های گوناگونی با این رویکرد تعریف شده و در دست اجرا قرار گرفته است.

بررسی تجارب اندک طراحی شهری در کشورمان نشان‌گر آن است که با وجود دستاوردها و پیشرفت‌های حاصل‌شده، هنوز فاصله موجد در زمینه با شهرهای پیشروی جهان بسیار زیاد است. امری که بیش از هر چیز ناشی از شناخت ناکافی مسئولان و متولیان مدیریت شهری از ماهیت این رشته و ویژگی‌ها و کارکردهای آن است. شاید کمبود منابعی که با گفتاری ساده و دسته‌بندی‌شده به‌ویژه برای افراد غیرمتخصص این زمینه تهیه شده باشد، از اصلی‌ترین علل این ناآشنایی باشد.

تدوین کتاب حاضر در راستای همین نیاز و در چارچوب فعالیت‌های سازمان زیباسازی در گسترش دانش‌های مدیریت کیفی محیط شهری در دستور کار این سازمان -

به عنوان نهادی که بیشتر فعالیت‌های آن بر خُردترین لایه طراحی شهری یعنی جزئیات و مبلمان شهری متمرکز است - قرار گرفت. ضمن سپاس فراوان از زحمات نویسنده گرامی و تمامی همکاران تلاش‌گری که در تهیه و آماده‌سازی این اثر ارزشمند نقش داشته‌اند، امیدواریم این کتاب چشم‌اندازهای جدیدی در دانش طراحی شهری و نظام مدیریت شهری که در مملکت ایجاد نماید و سرآغازی برای فعالیت‌های بیشتر علمی و عملی در این زمینه باشد.

سید محمد جواد شوشتری
مدیرعامل سازمان زیباسازی شهر تهران

اگرچه امروز همچون گذشته درباره ماهیت، تعاریف و روش های طراحی شهری ابهامات زیادی وجود دارد، اما اصل - نظران - جدا از عقاید گوناگونانشان در این باره - بر اهمیت و ضرورت این رشته و یادداشت آن در ساختار توسعه شهر، به ویژه در آستانه هزاره سوم، به شدت تأکید دارند.

از آنجا که سابقه پیدایش رشته طراحی شهری در مجامع دانشگاهی و حرفه ای جهان، تنها به حدود نیم قرن می رسد، منابع علمی و آشنایی در این زمینه - در مقایسه با سایر علوم - اندک و در نتیجه، میزان آشنایی توده مردم و حتی دست اندکاران ذی ربط نیز با این حرفه و مسئولیت های آن محدود است.

به دلیل فاصله علمی و عملی کشورمان با کشورهای پیشرو، ناشی از این مفهوم و جایگاه دانش طراحی شهری در بین مسئولان امر، به نظر بیشتر نیز شده است. طوری که بسیاری از تصمیم گیرندگان و دست اندکاران مدیریت شهری، طراحی شهری را دانشی تک بعدی و در حد اصلاح نماها و مناظر و سیمای معابر شهری فرض می کنند و یا عملکرد آن را در حد پروژه های تزئینات و زیباسازی مبلمان شهری و نوعی سانتیمانتالیسم تقلیل داده اند.

با توجه به نوپا بودن رشته طراحی شهری در دنیا و به خصوص در کشورمان، در سال‌های اخیر مطالعاتی در زمینه شناسایی این دانش - حرفه در ایران صورت گرفته است؛ اما کتاب‌های تدوین شده در این زمینه عمدتاً برگردان منابع خارجی - توأم با نگارشی پیچیده و بسیار تئوریک - است که درک‌شان برای افراد غیرمتخصص ناممکن می‌نماید. بنابراین، فقدان منابعی که زیربنای مجموعه مباحث، دیدگاه‌ها و نگرش‌ها در زمینه طراحی شهری با بیانی کاربردی برای تمامی مخاطبان باشد، در آنها مشهود است؛ امری که هم می‌تواند ناشی از تازگی این رشته و هم بسبب ماهیت به ظاهر ساده اما چندوجهی و پیچیده آن باشد.

کتاب پیش رو، به حدوداً اصل یک‌دهه تجربه در امر پژوهش، تدریس و فعالیت حرفه‌ای اینجانب در حوزه طراحی شهری است، بر مبنای همین ضرورت و در جهت پرکردن خلأ مورد اشاره تدوین شده و در متن کوشیده‌ام با زبانی ساده، زمینه آشنایی کلیه افراد مرتبط با پروژه‌های طراحی شهری (معماران، در سازمان‌های گوناگون مدیریت شهری، به خصوص شهرداری‌ها، کارشناسان برنامه‌ریزان بخش خصوصی، توده مردم و ذی‌نفعان) با مفهوم، جایگاه و ابعاد گوناگون این رشته فراهم شود، تا - با توجه به دامنۀ گسترده مباحث طرح شده - به عنوان مرجعی پایه برای کلیه دانشجویان و دست‌اندرکاران رشته‌های شهرسازی، طراحی شهری، برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای مدیریت شهری، معماری، طراحی محیط و دیگر گرایش‌های مرتبط نیز قابل استفاده باشد.

مباحث این کتاب در چهار فصل و سه پیوست به ترتیب زیر تنظیم شده است:

در فصل اول، مفاهیم پایه در طراحی شهری (تعریف، تاریخچه، تغییر رویکرد، جایگاه، اهداف، ویژگی کیفی، حوزه عمل، ذی‌نفعان، مفاهیم کلیدی و اسناد هدایت طراحی شهری)؛ در فصل دوم، جایگاه طراحی شهری در ساختار شهرداری‌ها، مبنی بر ارزیابی

سازمان‌های اجرایی مرتبط در کشورهای نمونه و در نظام شهرسازی ایران؛

در فصل سوم، چالش و فرصت در پروژه‌های طراحی شهری، به‌خصوص در شهرداری‌ها و از منظر کارفرما؛

در فصل چهارم؛ مهم‌ترین نظریه‌ها و رویکردهای نوین مطرح‌شده در ارتباط با طراحی شهری. که چشم‌انداز جدیدی را ترسیم نموده‌اند، مورد توجه و ارزیابی قرار گرفته‌اند.

در پیوست اول، کاربردی‌ترین واژگان تخصصی مرتبط با طراحی شهری؛

در پیوست دوم؛ مهم‌ترین پایگاه‌های اطلاع‌رسانی مرتبط با طراحی شهری در ایران و جهان؛

در پیوست سوم، چارچوب شرح خدمات و اسناد هدایت پروژه‌های طراحی شهری معرفی و به‌بهرت شده‌اند.

فرایند تدوین این نوشتار از ابتدا به پیشنهاد سازمان زیباسازی شهرداری تهران صورت گرفت و در نهایت با کمک همراهی بی‌دریغ مدیران و کارشناسان مجموعه و ناظر پروژه به سرانجام رسید.

در اینجا لازم می‌دانم از همکاران همفکری مجدانه سرکار خانم مهندس آزاده لک، در تنظیم بخش‌ها و جزئیات مختلف فصل‌های اول، دوم و چهارم، و نیز از دوست گرانقدرم آقای دکتر حمیدرضا موسوی، برای دراختیار داشتن پژوهش‌ها و تجربیات گران‌بهاشان، که در فصل سوم مورد استفاده قرار گرفت، همچنین به سبب مشورت‌هایی که با آقایان دکتر سید محمد مهدی معینی و مهندس بابک فدوی داشتم، تشکر کنم.

سرانجام، از تمامی کسانی که به هر شکل ممکن از نقطه‌نظرات و کمالاتی‌شان در تدوین این نوشتار استفاده گردیده، سپاسگزارم. امیدوارم کوشش ناچیز صورت گرفته گامی هرچند کوچک و ابتدایی در راستای گسترش دانش طراحی شهری، جلب توجه بیشتر مسئولان و مدیران شهری به اهمیت این حرفه و ادامه پژوهش‌های آتی از سوی دیگر صاحب‌نظران و متخصصان کشورمان باشد.

در این میان، بیان نقدهای ارزشمند و پیشنهادهای سازنده فرهیختگان نکته‌سنگ، بزرگ‌ترین دلگرمی اینجانب برای رفع کاستی‌های موجود و غنای هرچه بیشتر این نوشتار خواهد بود.

دکتر خشیار کاشانی‌جو

عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی

www.ketab.ir

فهرست مطالب

فصل اول. آشنایی با مفهوم طراحی شهری.....	۱۹
۱. ۶. مقدمه.....	۲۱
۲. طراحی شهری چیست؟.....	۲۲
۱. ۳. ۱. مفهوم شهرسازی و گرایش‌های آن.....	۲۲
۱. ۳. ۲. تعریف طراحی شهری و مناقشات مرتبط.....	۲۵
۱. ۳. ۳. تاریخچه طراحی شهری.....	۳۱
۱. ۳. ۳. ۱. تاریخچه طراحی شهری.....	۳۳
۱. ۳. ۳. ۲. پیشینه طراحی شهری در ایران.....	۳۵
۱. ۳. ۴. جایگاه طراحی شهری در ادبیات، سایر تخصص‌ها.....	۳۶
۱. ۳. ۵. اهداف و ویژگی‌های کیفی در طراحی شهری.....	۳۸
۱. ۴. ۱. حوزه عمل طراحی شهری و ذی‌نفعان آن.....	۴۴
۱. ۴. ۲. حوزه عمل طراحی شهری.....	۴۴
۱. ۴. ۳. ذی‌نفعان گوناگون طراحی شهری.....	۴۷
۱. ۵. مفاهیم کلیدی در طراحی شهری.....	۴۹
۱. ۵. ۱. اجزای طراحی شهری.....	۴۹
۱. ۵. ۲. ساختار شهری و عوامل تشکیل‌دهنده آن.....	۵۱
۱. ۵. ۲. ۱. شبکه دسترسی و حرکت.....	۵۲
۱. ۵. ۲. ۲. کاربری زمین و اختلاط کاربری.....	۵۳
۱. ۵. ۲. ۳. فرم شهری.....	۵۴

۵۵	۱. ۵. ۲. ۴. منظر زمین و منظر.....
۵۶	۱. ۵. ۲. ۵. نشانه، چشم‌انداز و کانون دید.....
۵۹	۱. ۵. ۲. ۶. بلوک ساختمانی.....
۵۹	۱. ۵. ۲. ۷. قطعه و قواره ساختمانی.....
۶۰	۱. ۵. ۳. فضای شهری.....
۶۵	۱. ۶. ۱. اسناد هدایت طراحی شهری.....
۶۵	۱. ۶. ۱. اسناد هدایت طراحی شهری.....
۶۶	۱. ۶. ۲. اسناد هدایت طراحی شهری.....
۶۷	۱. ۶. ۲. ۱. چارچوب طراحی شهری.....
۶۸	۱. ۶. ۲. ۲. طرح جامع سه‌بعدی.....
۶۸	۱. ۶. ۲. ۳. دستورکار توسعه و ساخت و ساز.....
۶۹	۱. ۷. جمع‌بندی فصل اول.....
۷۳	فصل دوم. بررسی جایگاه طراحی شهری در ساختار شهرداری.....
۷۵	۲. ۱. مقدمه.....
۷۶	۲. ۲. جایگاه طراحی شهری در سازمان‌های اجرایی کشورهای نمون.....
۷۶	۲. ۲. ۱. جایگاه طراحی شهری در نظام توسعه شهری چین.....
۸۱	۲. ۲. ۲. جایگاه طراحی شهری در نظام توسعه شهری انگلیس.....
۹۰	۲. ۲. ۳. جایگاه طراحی شهری در نظام توسعه شهری کانادا.....
۹۴	۲. ۲. ۴. جایگاه طراحی شهری در نظام توسعه شهری مالزی.....
۱۰۲	۲. ۲. ۵. جایگاه طراحی شهری در نظام توسعه شهری استرالیا.....
۱۱۰	۲. ۳. جایگاه طراحی شهری در نظام شهرسازی ایران.....

۱۱۸	۴. جایگاه طراحی شهری در ساختار شهرداری‌های کشور
۱۲۵	۵.۲. جمع‌بندی فصل دوم
۱۲۹	فصل سوم. چالش‌ها و فرصت‌ها در پروژه‌های طراحی شهری
۱۳۱	۱.۳. مقدمه
۱۳۲	۲.۳. فرایند انتخاب مشاور در پروژه‌های طراحی شهری
۱۴۴	۳.۳. چالش‌های قراردادی پروژه‌های طراحی شهری
۱۴۷	۳.۳.۱. روند انتخاب مشاور و انعقاد قرارداد
۱۵۰	۳.۳.۲. قرارداد قراردادی پروژه‌های طراحی شهری
۱۵۳	۳.۳.۳. مدیریت مالی پروژه‌های طراحی شهری
۱۵۵	۴.۳.۳. سازوکار مالی و مدیریت پروژه‌های طراحی شهری
۱۵۹	۵.۳.۳. رهیافت‌هایی جهت چالش قراردادهای طراحی شهری
۱۶۱	۴.۳. تحقق‌پذیری و درآمدزایی پروژه‌های طراحی شهری
۱۶۲	۴.۳.۱. مفهوم تحقق‌پذیری در طراحی شهری
۱۶۳	۴.۳.۱.۱. شناخت و آینده‌نگری
۱۶۴	۴.۳.۱.۲. سیاست‌گذاری و تدوین اسناد هدایت و کنترل
۱۶۵	۴.۳.۱.۳. تدوین برنامه‌های اقدام
۱۶۵	۴.۳.۱.۴. پایش و ارزیابی
۱۶۶	۴.۳.۲. عوامل مؤثر در تحقق‌پذیری یا شکست طرح‌های شهری
۱۷۴	۴.۳.۳. نقش طراحی شهری در درآمدزایی و بهره‌وری اقتصادی
۱۸۱	۵.۳. جمع‌بندی فصل سوم
۱۸۳	فصل چهارم. آشنایی با رویکردهای نوین در طراحی شهری

۱. مقدمه.....	۱۸۷
۲. طراحی شهری پایدار.....	۱۸۸
۱. مفهوم کلی و اهداف اصلی توسعه پایدار.....	۱۸۸
۲. توسعه پایدار شهری و ابعاد کلیدی آن.....	۱۸۹
۳. طراحی شهری پایدار.....	۱۹۱
۳. اصول کلی طراحی شهری پایدار.....	۱۹۲
۲. محله پایدار.....	۱۹۳
۴. مهم‌ترین رویکردهای طراحی شهر برگرفته از پایداری.....	۱۹۳
۱. شهر فشرده.....	۱۹۳
۲. توسعه بر مدار حمل و نقل گنجانی.....	۱۹۵
۳. رشد هوشمند.....	۱۹۷
۵. نمونه پروژه‌های طراحی شهری پایدار.....	۱۹۸
۱. پروژه سیهل سیتی در زوریخ.....	۱۹۸
۲. پروژه بدزد در حومه لندن.....	۲۰۰
۳. نو شهرسازی.....	۲۰۱
۱. مفهوم نو شهرسازی و اصول آن.....	۲۰۲
۲. رویکردهای متأثر از شهرسازی جدید.....	۲۰۲
۱. نوسنت گرایی.....	۲۰۳
۲. توسعه محله‌ای سستی.....	۲۰۵
۳. توسعه محله‌ای با محوریت حمل و نقل.....	۲۰۶
۴. روستا - شهر.....	۲۰۶

۲۰۸	۴. ۳. ۳. سی ساید فلوریدا؛ نمونه‌ای از طراحی نوشهرسازی
۲۱۰	۴. ۴. جهانی‌شدن و طراحی شهری
۲۱۰	۴. ۴. ۱. مفهوم جهانی‌شدن
۲۱۱	۴. ۴. ۲. تأثیر جهانی‌شدن بر طراحی شهر
۲۱۴	۴. ۴. ۳. جهانی‌شدن و طراحی شهر در ایران
۲۱۵	۴. ۵. طراحی شهری مشارکتی
۲۱۵	۴. ۵. ۵. ناهم‌پایه مشارکت
۲۲۰	۴. ۵. ۲. ایت مشارکت در پروژه‌های طراحی شهری
۲۲۴	۴. ۵. ۳. روش مشارکت در پروژه‌های طراحی شهری
۲۲۵	۴. ۶. طراحی شهری مردم‌محور
۲۲۵	۴. ۶. ۱. مفهوم مردم‌مداری
۲۲۶	۴. ۶. ۲. طراحی شهری مردم‌محور
۲۲۸	۴. ۶. ۳. طراحی همه‌شمول
۲۲۹	۴. ۶. ۴. طراحی برای حضور زنان
۲۳۰	۴. ۶. ۱. کاربری زمین
۲۳۱	۴. ۶. ۲. فضای عمومی
۲۳۱	۴. ۶. ۳. حمل‌ونقل
۲۳۲	۴. ۶. ۴. امنیت در محیط شهری
۲۳۲	۴. ۶. ۵. طراحی محلاتی برای تمامی سنین
۲۳۴	۴. ۶. ۶. طراحی شهری دوستدار کودک
۲۳۵	۴. ۷. جمع‌بندی فصل چهارم

فهرست منابع.....	۲۳۹
پیوست اول: فهرست واژگان تخصصی طراحی شهری.....	۲۵۵
پیوست دوم: معرفی پایگاههای اطلاع رسانی طراحی شهری.....	۲۶۷
پیوست سوم: چارچوب شرح خدمات و اسناد هدایت پروژه های طراحی شهری.....	۲۷۱
نمایه.....	۲۸۱
فهرست نگاره.....	۲۸۵
فهرست جدول.....	۲۸۹